

Asia: VN/24353/2024

HE eurooppalaista medianvapausasetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

14.2.2025

Liikenne- ja viestintäministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle eurooppalaista medianvapausasetusta (tästä eteenpäin EMFA) täydentäväksi lainsäädännöksi.

Demokratian episteeminen toimintakyky algoritmien aikakaudella (DECA, <https://www.decatutkimus.fi/>) -monitieteinen tutkimuskonsortio tutkii yhteiskunnan tiedollisia järjestelmiä, käytänteitä ja ongelmia yksilöiden, instituutioiden ja digitaalisten infrastruktuurien tasoilla. Sitä rahoittaa Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN). Kiitämme mahdollisuudesta lausua kantamme tässä asiassa.

Vaikka Suomi suoriutuu hyvin monilla EMFA:an liittyvillä alueilla (ks. esim. <https://ipi.media/publications/media-capture-monitoring-finland-report/>), haluamme nostaa esiin kehityskulkuja, jotka on tärkeää huomioida EMFA:a täydentävässä lainsäädännössä. Seuraavassa keskitymme kahteen keskeiseen haasteeseen, mediakentän keskittymiseen ja julkisen palvelun median rooliin.

Mediakentän keskittyminen

Suomen mediasektori on suhteellisen keskittynyt, mikä muodostaa riskin (ks. esim. euroopalainen Media Pluralism Monitor, <https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/>). Toisaalta keskittyminen voi myös auttaa turvaamaan pienempien alueellisten mediatoimijoiden selviytymisen.

Siksi tulee harkita seuraavia asioita:

- Sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia tulisi täsmentää siten, että mediakehityksen monimuotoisuuden vaikutukset otetaan nimenomaisesti huomioon lupaprosessissa.
- Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annettua lakia tulisi selkeyttää siten, että mediakeskittymistä ja toimituksellista riippumattomuutta seurataan mediakehityksen monimuotoisuuden näkökulmasta. Seurannan tulisi kattaa mediamarkkinat kokonaisuutena ja jaoteltuna jakelutekniikan perusteella.

Seuraavia muutoksia on harkittava kilpailulainsäädäntöön:

- Kilpailulakiin tulisi lisätä selvennys siitä, että median markkinoilla sovelletaan erillistä alakohtaista sääntelyä. Erillistä sääntelyä voidaan perustella sananvapaudella ja siihen liittyvällä EU:n käytännöllä samoin kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöllä.
- Kilpailulakia tulisi muuttaa siten, että media-alan yrityskaupoille asetetaan alempi ilmoituskynnys.
- Kilpailulakiin tulisi sisällyttää erityinen puuttumisoikeus median markkinoilla. Esimerkiksi Kilpailu- ja kuluttajavirastolla (KKV) olisi valtuudet arvioida yrityskaupan tai yritysoston vaikutuksia, vaikka kaupan liikevaihtotavoite alittaisi normaalin ilmoituskynnyksen (ks. alla).

Keskittymisen arviointi

On tärkeää kehittää metodologia median moniarvoisuuden mittaamiseen, jotta mediayrityskauppojen arviointiin saadaan johdonmukainen lähestymistapa, joka perustuu EMFA:n määrittelemiin kriteereihin. Median monimuotoisuuden arviointimetodologiassa tulisi tarkastella median sisällön laajuutta ja monipuolisuutta sisällönanalyysin avulla. Alueellisen tason analyysi tulisi sisällyttää mediakeskittymien riskien arviointiin.

Hallitus on esittänyt ehdotuksen Tilastokeskuksen mediatuotanto- ja kulttuuritilastojen lakkauttamisesta. Vaikka nämä tilastot eivät erityisesti keskity mediakeskittymään, ne voivat tarjota arvokasta tietoa median monimuotoisuuden ja pluralismin seurannasta erityisesti mediankäytön ja altistumisen näkökulmasta. Siksi niitä tulee jatkaa EMFA:n vaikutusten arvioinnin seurantavälineenä, muutoin seuranta on puutteellista ja Suomen tulee kehittää EMFAn säännösten edellyttämä seurantaväline. Tällöin Tilastokeskukselle syntyvä säästö kumoutuu tai kustannus kohdistuu vain eri kohtaan. Esityksissä ei arvioida lainkaan vaikutuksia sananvapauteen.

Julkisen palvelun median riippumattomuus

EMFA:n 5 Artikla edellyttää, että hallitusten on taattava julkisen palvelun median riippumattomuus. Tämä tarkoittaa muun muassa toimituksellista ja toiminnallista riippumattomuutta, johdon nimitysprosessin läpinäkyvyyttä, kestäväää ja ennakoitavaa rahoitusta sekä riippumatonta valvontaelintä, joka seuraa näiden periaatteiden toteutumista.

Yleä koskevia keskeisiä kysymyksiä on vielä selvennettävä, erityisesti sen tehtävää ja rahoitusta.

- Tehtävä ja rahoitus: EMFA:n keskeinen periaate on, että julkisen palvelun medialle on annettava erityinen asema, jotta journalismi pysyy riippumattomana.

- Sääntely ja valvonta: Eduskunnan valiokunta on arvioinut Ylen tehtävää ja rahoitusrakennetta. Ylelakiin tehdyt muutokset sisältävät EMFA:n mukaiset kriteerit ja menettelyt Ylen johdon valintaan ja erottamiseen.

Keskeiset kysymykset:

Uuden eduskunnan valitseman hallintoneuvoston rooli tulisi määritellä selkeästi ja varmistaa, että se toimii täysin riippumattomasti hallituksesta.

Ylen tulevan rahoitusmallin tulisi täyttää EMFA:n vaatimukset: läpinäkyvät, objektiiviset, riittävät ja ennakoitavat rahoituskriteerit.

Yleen kohdistunut poliittinen ja kaupallisen median kriittinen suhtautuminen osoittavat, että Suomen mediajärjestelmässä on merkittäviä haasteita. EMFA ei ota kantaa julkisen palvelun mandaatin laajuuteen tai rahoitustasoihin, mutta sen periaatteet voivat tukea kansallista keskustelua Ylen roolista ja resursseista. Lisäksi on tärkeää pohtia koko mediakentän elinvoimaisuutta sekä julkisen palvelun median kaupallisen median roolien tasapainoa.

Keskustelun tulisi erityisesti kattaa globaalien alustojen vaikutukset ja miten EMFA ja Digitalvelusäännös (DSA) voivat auttaa turvaamaan pluralistisen mediakentän. Monipuolinen kansallinen media on keskeinen tekijä paitsi tiedonvälityksen ja kotimaisen kulttuurin, myös kokonaisturvallisuuden kannalta.

Kokonaisuutena lisääntyvä EU-tason sääntely ja asetuksissa oleva kansallinen liikkumavara korostaa tarvetta kansalliselle mediamaiseman seurannalle ja viestintäpolitiikalle. Suomessa ei ole tehty kattavaa media- tai viestintäpoliittista selvitystä ja ohjelmaa vuosikymmeniin. Seurauksena on ollut sääntelyn ja politiikkatoimien sirpaloituminen, jota on vahvistanut meda-alan muutos digitalisaation,

alustoitumisen, kriisien ja niitä seuranneiden EU-tason toimenpiteet. Poliitiikka on ollut reagoivaa ja teknistä, ilman laajempaa ajatusta siitä, mikä on median asema Suomessa.

Horowitz Minna

DECA-tutkimuskonsortio (HY) - Demokratian episteeminen toimintakyky
algoritmien aikakaudella (DECA, <https://www.decatutkimus.fi/>) -
tutkimuskonsortio